

METAFIZIKA KARLA JASPERSA*

AFIRMACIJA ILI ANTICIPACIJA NEKE NOVE METAFIZIKE NAKON KANTA

Luka BAKOVIĆ,
III. god. FTS-a

Uvod

Govoreći o Karlu Jaspersu u kontekstu filozofije religije, nalazimo se u neobičnoj situaciji da ovome filozofu možemo zahvaliti povratak Boga i metafizike u filozofiju, a opet moramo biti svjesni da se njegova filozofijska vjera – a tako i metafizika – nalaze pred nama kao antipod religijskoj, institucionaliziranoj religiji.

No, prije nego se uputimo na razmatranje Jaspersove metafizike, smatram neophodnim smjestiti kako Jaspersa, tako i njegovu filozofiju te osobito metafiziku kao pojam u jedan širi povijesno-filozofski kontekst. Neophodnim smatram i kratko uvođenje u sam pojam metafizike i njegov povijesni razvoj s osobitim osvrtom na kantovski (kopernikanski) obrat. Potom ćemo pokušati u kratkim crtama opisati stanje metafizike nakon Kanta.

Samu Jaspersovu metafiziku želimo podijeliti u tri podnaslova koja se auktoru rada čine najvažnija u njegovom konceptu. Naravno da će ovakav pristup biti u mnogome ograničen, ali zbog realnih ograničenja morali smo se usmjeriti na određene aspekte Jaspersove misli u potpunoj svijesti da nije u mogućnosti jednog seminara obuhvatiti cijelo bogatstvo jednog takvog auktora.

Za potrebe ovog rada koristili smo se Jaspersovim kapitalnim djelom, trosveščanom *Filozofijom*, osobito trećim djelom pod naslovom *Metafizika*. Uz to smo u mnogome imali koristi i od dva druga njegova djela: *Filozofska vjera* i *Uvod u filozofiju* (koje nam je iznimno koristilo kao putokaz za razumijevanje Jaspersovog zora na filozofiju uopće). Interpretacijama drugih autora smo se koristili tek sporadično.

* Ovaj rad izrađen je na seminaru *Odabrane teme suvremene filozofije religije* pod vodstvom doc. dr. sc. Danijela Tolvajčića ak. god. 2015./2016.

1. Karl Jaspers – biografska crtica

Karl Jaspers rođen je 23. veljače 1883. godine na sjeveru Njemačke u gradu Oldenburgu. On je prema mišljenju velikoga broja povjesničara suvremene filozofije jedan od najznačajnijih filozofa 20. stoljeća.¹

Da bismo razumjeli Jaspersa, filozofa egzistencije, moramo baciti pogled na biografske činjenice koje su bitno obilježile njegovu egzistenciju. Ponajprije moramo obratiti pažnju na to da Jaspers nije, kolokvijalnim rječnikom rečeno, filozof po struci. Jaspers je, naime, završio medicinu i specijalizirao psihijatriju. Njegov interes za psihijatriju i psihologiju je zasigurno ostavio traga na njegovo filozofiranje. Habilitirao je psihologiju na filozofskom fakultetu i taj događaj je za njega značio prijelaz iz svijeta medicine u svijet filozofije. Vrhunac njegovog nekonvencionalnog puta u svijet filozofije je prijelaz na katedru za filozofiju Sveučilišta u Heidelbergu što je tada bio presedan u njemačkoj akademskoj zajednici budući da Jaspers nije posjedovao nikakvu formalnu diplomu iz filozofije. Vjerujem da ta činjenica u mnogome utječe na njegov slobodan pristup filozofiranju bez želje da izgradi nekakav zatvoren sustav. Neizbježno je, također, spomenuti utjecaj Gertrude Jaspers, Karlove supruge, porijeklom Židovke, koja je svojim liberalnim shvaćanjem židovstva i Biblije zasigurno doprinijela artikulaciji ideje „filozofijske vjere.“ Na kraju spomenimo i to da je Jaspers bolovao od ozbiljne plućne bolesti koja ga je ograničavala u radu i tako ga uputila na bavljenje onim što on naziva graničnim situacijama egzistencije, tj. patnjom, bolju i smrću, a na to se nadovezuje i progon koji je pretrpio za vrijeme nacističkog terora u Njemačkoj.²

2. Pojam metafizika i njegov razvoj kroz povijest filozofije

Pretpostavka za govor o metafizici Karla Jaspersa jest upoznavanje samog pojma metafizike. To uključuje pregled povijesnog razvoja tog pojma te njegovo diferenciranje s obzirom na srodne pojmove. Pri tome ćemo se u prvom redu okrenuti *Filozofskom rječniku*.

2.1. Pojam metafizike do Kanta

Sam naziv metafizika ima zanimljivo porijeklo. Nominalno je na stvari grčki izvor značenja $\mu\epsilon\tau\grave{\alpha}\ \tau\grave{\alpha}\ \phi\upsilon\sigma\iota\kappa\acute{\alpha}$ (*metà tà physiká*), tj. iza fizike. Sami pojam je nastao tako što je Andronik s Roda Aristotelove spise o prvoj filozofiji stavio

¹ Usp. Boško PEŠIĆ – Danijel TOLVAJČIĆ (ur.), *Riječ urednika, u: Filozofija egzistencije Karla Jaspersa*, Zagreb, 2013., 5.

² Usp. *Isto*, 5 – 6.

fizički iz spisa o fizici. Naziv se slučajno poklopio sa sadržajem Aristotelovih spisa i tako je u povijest filozofije ušao naziv pojma koji je temeljan za razumijevanje zapadno-europske filozofske misli sve do novog vijeka i koji je kao takav postojao gotovo do Kanta.³

Platonova filozofija kao „theoria“ a priori i intuitivno se doticala svake opće biti (ideje) koja je su-promotrena u svakoj osjetilnoj zamjedbi te je, također, promatrala njezin temeljni smisao, ideju o ideji: „dobro“. Dakle, iako tek od Aristotela možemo govoriti o bavljenju onim iza fizike imenom, i Platonova filozofija ima svoje metafizičko utemeljenje.⁴ Aristotelova „prva filozofija“ je usmjerena na biće kao takvo, tj. na biće s obzirom na njegov bitak. U ovome smislu bitak je način na koji biće iz materije i forme dolazi u svoju bit. Bitak je pretpostavka biti, po bitku sva bića jesu to što jesu, tj. po bitku ozbiljuju svoju bit. Po bitku biće ne postoji samo po supstanciji, nego i po svojim akcidentima. On na taj način tematizira biće kroz ontološki, teološki, kozmološki i psihološki aspekt.⁵

Uglavnom možemo reći da je antička filozofija još od predsokratovaca tražila ono trajno, ono što nadilazi promjenu, tj. ono metafizičko. To se, pak, traženje izostrilo u filozofijama dvaju filozofa koji predstavljaju vrhunac antičke – ako ne i uopće – filozofije, Platona i Aristotela. Tako možemo reći da je u antici metafizika afirmirana kao prva filozofija, filozofija bitka i onog „općeg“ koje je sveutemeljujuće.⁶ Ovakvo razumijevanje metafizike je temelj kršćanske teologije i filozofije.

Metafizika određena kao takva traje sve do novog vijeka kada Christian Wolff metafiziku dijeli na opću i tri specijalne. Opća metafizika, *metaphysica generalis* poklapa se s onim što danas nazivamo ontologijom. Ontologija je nauk o bitku što ju implicite čini temeljnom disciplinom metafizike.⁷

Situacija se mijenja kada Immanuel Kant postavlja pitanje: Kako možemo znati da znamo ono što mislimo da znamo?

2.2. Kantovski (kopernikanski) obrat

Kada govorimo o kantovskom obratu, moramo biti svjesni da u svome predgovoru prvog izdanja *Kritike čistog uma* Kant ne nastupa kao rušitelj metafizike,

³ Usp. Alois HALDER, *Metafizika*, u: *Filozofijski rječnik*, Zagreb, 2008., 203.

⁴ Usp. *Isto*.

⁵ Usp. *Isto*.

⁶ Usp. *Isto*.

⁷ Usp. *Isto*, 204.

nego naprotiv kao tražitelj njenog razumnog utemeljenja. No, prije nego se uputi u tom smjeru, on želi preispitati same mogućnosti ljudskog uma.⁸ Dakle, već u toj početnoj pretpostavci vidimo zaokret od metafiziciranja k pitanjima epistemologije. Prema Kantu je potrebno razmotriti mogućnosti ljudskog uma da bismo uopće razmatrali mogućnost ili nemogućnost utemeljivanja metafizike i njenih granica. Takvom pristupu problematici prethodilo je Kantovo buđenje iz dogmatskog sna pod utjecajem Humea, tj. Humeovom tvrdnjom da je nedokaziva veza između uzroka i učinka koja je plod samozavaravanja u ljudskom umu i iskustva koje je na neke pojavnosti naviklo. Dalje to znači da su postavke stare metafizike samo izmišljotine o apsolutnoj istini i čovjeku.⁹ Kako bi oborio te postavke, Kant se okrenuo takozvanim dokazima (za) Boga.

P. Fischer u svojoj knjizi *Filozofija religije* prvo analizira te dokaze Boga, a onda prelazi na Kantovu kritiku istih. On ponajprije zaključuje da su dokazi za Boga koji su iznjedreni do Kanta u svojoj biti abdukcijski, a ne dedukcijski ili pak, prema Tomi Akvinskom, indukcijski.¹⁰ Što to znači? Svaki od dokaza Boga za premisu minor ima vjerojatan, a ne siguran sud što dalje znači da onda i zaključak može biti samo vjerojatan. Kant doduše ne koristi taj izraz, ali se njegovo pobijanje dokaza Boga može razumijevati kao takvo.

Kant počinje od obaranja ontološkog dokaza Boga kojega smatra temeljem svakog drugog dokaza.¹¹ Prema Kantu je taj dokaz plod čistog uma koji nema utemeljenje u realitetu.¹² On, naime, priznaje potrebu čovjeka da stvara jedan takav sintetički sud, tj. potrebu uma za spekulacijom o Bogu pomoću koje bi mogao objediniti sve fenomene koji mu se nadjaju. Međutim, on uočava da su dotadašnji dokazi za Boga, prije svega ontološki, produkt skoka iz područja mišljenja (područja čistog uma) u područje realiteta, stvarnosti.¹³ Uzmimo Kantov primjer sto talira. On utvrđuje bitnu razliku između sto talira koje netko posjeduje i sto talira koje netko misli.¹⁴ Ukratko, ontološki dokaz daje egzistenciju mogućnosti izvedenoj iz čistog uma.

⁸ Usp. Immanuel KANT, *Kritika čistog uma*, Beograd, 1958., 54.

⁹ Usp. Veljko KORAC, Kantova "Kritika čistog uma", u: Immanuel KANT, *Kritika čistog uma*, 6 – 36.

¹⁰ Usp. Peter FISCHER, *Filozofija religije*, Zagreb, 2010., 44.

¹¹ Usp. Immanuel KANT, *Kritika čistog uma*, 494.

¹² Usp. *Isto*.

¹³ Usp. Peter FISCHER, *Filozofija religije*, 50.

¹⁴ Usp. Immanuel KANT, *Kritika čistog uma*, 498 – 499.

Drugi dokaz na koji se obrušio Kant običavamo nazivati kozmološkim. Kant tvrdi da ovdje pred nama ponovno stoji ontološki dokaz koji je obukao odijelo iskustva. Priznaje mu da je prirodni i najuvjerljiviji od dokaza za Boga, ali je, prema njemu, riječ o sofističkom prikrivanju ontološkog dokaza.¹⁵ P. Fischer pojašnjava da ovaj dokaz objašnjava nužnost mišljenja egzistencije prvog uzroka polazeći od nužnosti mišljenja uzročnosti kao takve što nas ponovno vraća u područje čistog uma i odvodi nas od područja realiteta. Ponovno je temelj dokaza u umu.¹⁶ Jasno je da je na Kanta u kritici ovoga dokaza presudno utjecao Hume svojom kritikom nužnosti i uzročnosti.

Treći dokaz običavamo nazivati teleološkim ili, kantovskim rječnikom, fizikalno-teološkim. Riječ je ponovno o dokazu čistog uma koji svijet promatra kao svrhovito uređen od vrhovnog bića. Kant ustvrđuje da se ta svrha i taj red nalaze u čistom umu i da nema empirijsku potvrdu u stvarnosti.¹⁷

Za bolje razumijevanje ove problematike preporuča se uvid u Kantove antimoniije.¹⁸ Spomenimo još samo dvije stvari o Kantovom obratu. Kant je, prema riječima jednog moga prijatelja, u povijesti filozofije samo zbrojio dva i dva. Njegov odnos prema metafizici nipošto nije nov. On je samo uokvirio i sistematizirao sva dotadašnja protivljenja ovoj kolosalnoj prvoj filozofiji. Duga je povijest anticipacije Kantovog kopernikanskog obrata. Ona seže u vrijeme antike i njenog skepticizma. Ni mračni srednji vijek nije ostao pošteđen zahvaljujući oštroj britvi nominalizma. Novovjekovna filozofija uopće, sa svim svojim pravicima, doprinosi individualizaciji čovjeka što posredno znači njegovoj emancipaciji i autonomiji od božanskog. Uzmimo samo filozofiju prava i države na čelu s Machiavellijem koja ne računa s Bogom pri uređivanju uvjeta na zemlji.

Ovdje je nemoguće uhvatiti povijest za reb i reći iz čega je izrastao ovaj obrat: iz politike, književnosti, znanosti ili filozofije; vjerojatno iz svega toga.

Druga stvar koje se moramo dotaknuti jest činjenica da Kant svojim obratom ne dokida Boga, nego ga pomiče u područje praktičnog uma. Naravno i ovaj njegov potez pred nas stavlja mnoga pitanja. Ako je Bog postavljen kao onaj koji nagrađuje čovjeka za etično ponašanje, ne postaje li on ponovno metafizička postavka? Može li Bog kojem ne pridijevamo egzistenciju biti garant bilo čemu? I tako dalje u nedogled...

¹⁵ Usp. *Isto*, 503.

¹⁶ Usp. Peter FISCHER, *Filozofija religije*, 51.

¹⁷ Usp. *Isto*, 51 – 52.

¹⁸ Usp. Imanuel KANT, *Kritika čistog uma*, 376 – 411.

2.3. Metafizika nakon Kanta

Možemo slobodno reći da nakon Kanta nastupa kriza metafizike kojoj se kraj ne nazire ni danas. Svaki bi pokušaj da napravim nacrt razvoja odnosa prema metafizici nakon Kanta bio u najmanju ruku pretenciozan. Ne možemo, ipak, govoriti o metafizici Karla Jaspersa bez ikakvog objašnjenja zašto uopće metafizika. Iako je Kantov spis *Kritika čistog uma* prošao donekle nezapaženo nakon izdavanja, razlog tomu treba tražiti u Kantovom suhoparnom pisanju. S pojavom tumačenja u toj knjizi iznesenih ideja počinje istinski obrat na filozofskoj sceni. Sva dotadašnja rušenja metafizike izgledaju kao šaputanje u prikrajcima s obzirom na ono što je uslijedilo u postkantovskom vremenu. Uostalom, odjek njegove kritike tradicionalne metafizike možemo pronaći i izvan područja filozofije, ponajprije u psihologiji, osobito u Freuda. Moglo bi se čak reći da je nastupilo vrijeme u kojem su mislioci otvoreno počeli odbacivati dotadašnje konvencije, kako u mišljenju tako i u praksi.

Filozofija u vremenu poslije Kanta poznaje likove poput Marxa, Feuerbacha, Nietzschea... Svi oni predstavljaju određene oblike odbacivanja metafizike i metafizičkog mišljenja. Iako ovdje trebamo upozoriti na to i da je apodiktičko odbacivanje metafizike uopće po sebi metafizička postavka. Uglavnom, dalekosežno gledano metafizika nakon Kanta doživljava svoj krah i ostaje djelom filozofije tek na katoličkim sveučilištima. Na katoličkim sveučilištima praktički do Drugog vatikanskog koncila metafizika se poučava u duhu tomizma, a u današnje vrijeme smo svjedoci dezorijentiranosti u pristupanju metafizici i na tim sveučilištima. Ukoliko se, naime, inzistira na dijalogu sa suvremenim svijetom – što Drugi vatikanski koncil čini – onda je taj dijalog nemoguć bez uvažavanja Kanta. Možda je i najbolji izričaj situacije nakon Kanta izraz Jürgena Habermasa: postmetafizičko mišljenje.¹⁹ Jaspersova cjelokupna filozofija se može označiti kao pokušaj mišljenja u jednoj takvoj duhovnoj situaciji vremena.²⁰

3. Metafizika Karla Jaspersa

Imajući u vidu sve gore navedeno, spomenimo još i to da su u povijesti do Jaspersa postojali pokušaji novog utemeljivanja metafizike, primjerice neo-

¹⁹ Upućujemo na: Jürgen HABERMAS, *Postmetafizičko mišljenje II: članci i replike*, Zagreb, 2015. Na hrvatskom jeziku je, nažalost, dostupan samo ovaj (prošle godine preveden) drugi svezak navedenog djela.

²⁰ Upućujemo na: Karl JASPERS, *Duhovna situacija vremena*, Zagreb, 1998. Naravno da ovo djelo ima svoja ograničenja s obzirom na kontekst vremena u kojem je pisano. Unatoč tomu ono je jedan pokušaj promišljanja o situaciji čovjeka u postmetafizičkom vremenu.

skolastički pokušaji koji se polemički odnose prema Kantu; ipak, tek Jaspers pokušava utemeljiti svoju metafiziku u kontinuitetu s Kantovim postavkama. Mogli bismo, naime, reći da se Jaspersovo transcendiranje na svoj osobit način nalazi unutar granica čistog uma. On što razlikuje Jaspersov pristup najprije su nove dimenzije koje se tada rađaju u povijesti filozofije. Ponajprije mislimo na pojam egzistencije koji tada preuzima dominantnu ulogu u filozofiji. Taj pojam naravno nije radikalni skok u povijesti filozofiranja, nego tek afirmacija onoga što se kao promišljanje čovjeka i njegovog opstojanja pojavljuje kao konstanta u filozofskom razmišljanju. Ipak, konkretne konsekvence dominacije pojma egzistencije nam omogućuju da uočimo obrat u pristupu dotadašnjim problemima filozofije.

U našem kontekstu to znači da Jaspers metafizici pristupa s polazišta koje Kant nema u vidu kada piše svoju *Kritiku čistog uma*. Nadalje, možemo slobodno reći i to da je Jaspersova osobna egzistencija u mnogome sadržajnija od Kantove. Primjera radi, Kant nikada nije napustio svoj rodni grad, dok je Jaspers proživljavao progone za vrijeme nacističkog režima u Njemačkoj. Poznata nam je i ona legenda po kojoj su Kantovi sugrađani namještali satove po Kantovim šetnjama. S druge strane, ne možemo zanemariti ni plućnu bolest koja je ograničavala Jaspersa te mu je čak ugrožavala život. Svi ti podatci ne mogu ne imati utjecaj na filozofiranje ove dvojice filozofa.

3.1. Granične situacije i filozofija egzistencije

Kao jedan od izvora filozofije Jaspers navodi granične situacije, situacije ugroženosti egzistencije – opstojanja u vremenu. Granične situacije su prema Jaspersu patnja, borba, krivnja i, posebno, suočavanje sa smrću.²¹ „Granične situacije – smrt, slučaj i nepouzdanost svijeta – pokazuju mi neuspjeh. Što činim s obzirom na taj apsolutni neuspjeh (...)?”²² Čovjeku bitno pripada sloboda kao obilježje moguće egzistencije, a ona je nerazdvojna od svijesti o čovjekovoj konačnosti. Dakle, granične situacije su suočavanje sa krhkošću našega opstojanja u vremenu. I baš se u tim situacijama otvara prostor za filozofiju egzistencije kao novu dimenziju filozofiranja što Jaspersa dovodi i do filozofiranja o bitku, tj. do transcendiranja, do traženja transcendentnog, što u konačnici znači do metafizike.²³

²¹ Usp. Boško PEŠIĆ - Danijel TOLVAJČIĆ (ur.), *Riječ urednika, u: Filozofija egzistencije Karla Jaspersa*, 7.

²² Karl JASPERS, *Uvod u filozofiju*, Zagreb, 2012., 18.

²³ Usp. Karl JASPERS, *Uvod u filozofiju*, 18.

„Egzistencija je ono što nikad ne postaje objekt, izvor iz kojeg mislim i djelujem, (...); egzistencija je ono što se odnosi prema samom sebi i u tome prema svojoj transcendenciji.“²⁴ Samim tim što je nemoguće da egzistencija postane objekt, Jaspers i ne govori o egzistenciji po sebi (Kant), nego o mogućoj egzistenciji. Stoga je: „Filozofija egzistencije (...) u biti metafizika.“²⁵ Ovdje već počnemo s razvijanjem metafizike u Jaspersa. Uzevši u obzir te početne postavke, uviđamo da i sama egzistencija upućuje na transcendenciju, heterogene su, ali se odnose jedna na drugu.²⁶ „Kao egzistencija ja jesam time što znamdem sebe kao poklonjenog od transcendencije.“²⁷ Ovdje ću povući jedan poprilično hrabar zaključak koji ću kasnije pokušati dodatno potkrijepiti. Smatram da ovdje dolazi do svojevrsnog „jaspersovskog obrata“ s obzirom na „kantovski obrat“. Budući da se Jaspers slaže s Kantom da o transcendenciji, tj. o Bogu ne može ništa empirijski kazati – a Jaspersovo polazište u filozofiranju je moguća egzistencija koja je nerazdruživo vezana s transcendencijom – onda za njega biva logičnim ovaj postulat: „(...) izvjesnost o Bogu jest pretpostavka, a ne posljedak filozofiranja.“²⁸ Ono zbog čega smatram da ovdje ima razmjere obrata jest činjenica da je za Kanta polazište slobodan misleći pojedinac. Bog je pomaknut u područje praktičnog uma, na područje etike, a čovjek ga je u svojoj slobodi zamijenio kao metafizički temelj filozofiranja. Zamjena subjekta i objekta.

Ono što Jaspers čini jest samo donekle na liniji Kantovog obrata. Jaspers transcendenciju (Boga), još uvijek u skladu s Kantom, pomiče s područja objekta, ali ga ne stavlja ni u područje subjekta (što se ne može sa sigurnošću utvrditi i za Kanta), nego ga smješta u procjep između subjekta i objekta. Time ga ne fiksira u nekom međuprostoru, nego ga stavlja i kao ono Obuhvatno iznad subjekta i objekta. Jaspers, također, Boga (transcendenciju) stavlja i kao izvor slobode: „(...) u mojoj slobodi ja nisam po meni samome, nego bivam darovan sebi i njoj, jer mogu izostati sebi i ne mogu iznuditi svoju slobodu. Gdje sam zapravo ja sâm, svjestan sam da to nisam po sebi samome. Najviša sloboda znade sebe u slobodi od svijeta ujedno kao najdublju vezanost za

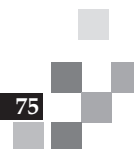
²⁴ Karl JASPERS, *Filozofija. Prva knjiga: Filozofska orijentacija u svetu. Druga knjiga: Rasvjetljavanje egzistencije. Treća knjiga: Metafizika*, Sremski Karlovci, 1989. 62.

²⁵ Karl JASPERS, *Filozofija. Prva knjiga: Filozofska orijentacija u svetu. Druga knjiga: Rasvjetljavanje egzistencije. Treća knjiga: Metafizika*, 70.

²⁶ Usp. Karl JASPERS, *Filozofija. Prva knjiga: Filozofska orijentacija u svetu. Druga knjiga: Rasvjetljavanje egzistencije. Treća knjiga: Metafizika*, 65.

²⁷ Karl JASPERS, *Filozofska vjera*, Zagreb, 2011., 17 – 18.

²⁸ Isto, 27.

transcendenciju.²⁹ Tu nam se otkriva jedna nova paradigma u promatranju slobodnog mislećeg pojedinca: izvor njegove slobode je u transcendenciji što znači da ponovno čovjeka promatramo iz metafizičke perspektive. Bitna sastavnica moguće egzistencije jest sloboda. Jaspers u svojoj *Filozofiji* izričito kaže da: „Egzistencije ima samo u odnosu na transcendenciju, ili je nema uopće.”³⁰

3.2. Odnos transcendencije i (moguće) egzistencije

Cilj moguće egzistencije je postajanje samim sobom, a to je moguće jedino u odnosu na transcendenciju. Prema Jaspersu filozofirati znači postajati samim sobom. Ukoliko čovjek ne može postajati samim sobom doli u odnosu na transcendenciju, to nas ponovno vraća na transcendentni temelj, ali ne kao nekakvu empirijsku predmetnost, nego kao bitak koji se naizgled otvara, ali se odmah potom rastvara. Ovdje je potrebno ugraditi i jednu novu perspektivu, perspektivu komunikacije. Samo u komunikaciji ja jesam. „Ali ja sam samo s drugim, sam nisam ništa.”³¹ Komunikacija je također – za razumijevanje Jaspersa uopće presudna – jedna od temeljnih osobina filozofiranja i filozofija kao takve. Riječ je o dijalektičkom odnosu u kojem dolazimo do određenog stupnja izvjesnosti. U komunikaciji, u filozofiji pred nama onda iskrsava pitanje bitka. „Neprekidno pitanje filozofiranja je što je bitak.”³² Na to pitanje nema jednoznačnog odgovora budući da je bitak rascjepkan. No, potrebno je u svijest uvesti rascjepkanost bitka i probijajući ga kao takvog, dolazim k sebi kao mogućoj egzistenciji. U tom probijanju, prodiranju do bitka nepobitno padamo u bezdan, a taj je bezdan doduše prazan za razum, ali može ispuniti egzistenciju.³³

Ovdje nas Jaspers upućuje na to da se bitak otkriva u stalnom traženju tako da samo traženje ujedno postaje kao nalaženje. On to naziva jedinstvom prisutnosti i traženja. I upravo na tom mjestu dolazimo do filozofske metafizike kao traženja putova k transcendenciji. Ovdje se još jednom moramo vratiti na Kanta i prisjetiti se njegove postavke da je metafizika bespredmetna. Jaspers baš u toj opredmećenosti vidi ključ razumijevanja predmeta metafizike. Njen predmet je bespredmetan. O transcendenciji filozofiramo polazeći od egzisti-

²⁹ Karl JASPERS, *Uvod u filozofiju*, 31.

³⁰ Karl JASPERS, *Filozofija. Prva knjiga: Filozofska orijentacija u svetu. Druga knjiga: Rasvetljavanje egzistencije. Treća knjiga: Metafizika*, 538.

³¹ Karl JASPERS, *Uvod u filozofiju*, 20.

³² Karl JASPERS, *Filozofija. Prva knjiga: Filozofska orijentacija u svetu. Druga knjiga: Rasvetljavanje egzistencije. Treća knjiga: Metafizika*, 535.

³³ *Isto*, 535 – 536.

stencije, no i tada pred očima imamo postavku ne-moći-misliti koja nas opominje da je transcendencija prisutna samo u šiframa.

3.3. Šifre transcendencije

Šifre dovode do prisutnosti transcendencije. Budući da pri svakoj metodi transcendiranja nužno dolazimo do neuspjeha ostaju nam šifre transcendencije. Šifre tako postaju jedini prostor očitovanja transcendencije. Sama egzistencija jest šifra i polazeći od njenog razumijevanja, mi u razumijevanju samih sebe, tj. samobitka naziremo vezu između egzistencije i transcendencije. Valja spomenuti da su i razna religijska očitovanja i biblijski iskazi za Jaspersa oblik šifriranog jezika transcendencije. Ipak, približavanjem, dopiranjem do šifri čovjek ne dohvaća transcendenciju. Transcendencija sâma ostaje nedohvatljiva, a jezik šifri nikad dokraja jasan. Taj jezik je mnogoznačan i njega čita uvijek pojedinac te je stoga šifre moguće tumačiti na uvijek drukčiji način. Jaspers taj individualni pristup, čitanje šifri u samstvu, naziva egzistencijalnom kontemplacijom. Smatram da se ta kontemplacija najbolje razumije u slijedećim izjavama: „U šifri prebivam. Ne spoznajem je, ali se udubljujem u nju.“³⁴

Naposljetku se moramo ponovno vratiti na granične situacije. One nas poučavaju o krhkosti i konačnom krahu (moguće) egzistencije. Kao što smo gore naveli, granične situacije su bitno obilježje naše egzistencije kao opstojanja u realnosti. A bitno obilježje, što je također rečeno, egzistencije je sloboda. I baš je ta sloboda kao prostor oslonjenosti na ono nespoznatljivo koje nas onda tjera da se vraćamo samima sebi razlog konačnog neuspjeha egzistencije. Budući da sloboda postoji samo s obzirom na svijet, na prolazno, samo u stvarnom, onda to znači da ona postoji u onom krhkom, u onom prolaznom. No, i tu činjenicu možemo tumačiti kao još jednu šifru transcendencije koja nas upućuje na to da egzistencija nije sve. Krajnji neuspjeh metafizike možemo promatrati i kao njenu anticipaciju, možda čak i afirmaciju. Moguće je da metodološki griješim kad taj stav utemeljujem na biblijskoj osnovi. Riječi: „Ne pravi sebi lika niti kakve slike“ upućuju nas na to da je Bogu svojstvena transcendencija pred kojom moramo doživjeti neuspjeh jer ta transcendencija podrazumijeva neuspjeh. „(...) najodlučnija blizina Boga sastoji se u lišenosti slike.“³⁵ Ovaj stav je ipak u skladu s Jaspersovim zorom na filozofiju budući da on tvrdi da se na Zapadu ne može misliti, a da u to nije uključena biblijska

³⁴ Karl JASPERS, *Filozofija. Prva knjiga: Filozofska orijentacija u svetu. Druga knjiga: Rasvjetljavanje egzistencije. Treća knjiga: Metafizika*, 628.

³⁵ Karl JASPERS, *Uvod u filozofiju*, 33.

Luka BAKOVIĆ: *Metafizika Karla Jaspersa*

perspektiva. Ukoliko je to ispravan stav, onda nam se transcendencija, bitak, Bog otkriva u našem neuspjehu da ga otkrijemo.

Zaključak

Zaključno recimo da Jaspersova metafizika nikako ne može biti afirmacija nove metafizike budući da Jaspers nema intenciju ponuditi završena rješenja, ali ona nam se neupitno nudi kao anticipacija nekog novog metafiziciranja. Ovdje na scenu stupa Jaspersova filozofska vjera kao logičan nastavak na njegovu metafiziku. To znači da prelazimo iz područja metafizike, tj. iz razdoblja filozofije egzistencije, u područje (i razdoblje) filozofijske vjere. Ova ponuda, nažalost, još uvijek nije pronašla pravog odjeka u teologiji.

Ukoliko filozofija odbaci metafiziku, ona se odriče istinske ljubavi za mudrosti i istinom, ljubavi koja ne želi posjedovati, nego se uvijek nanovo približavati svjesna da joj njena ljubav uvijek nanovo izmiče. Samim tim filozofija bi postala empirijska znanost koja posjeduje partikularne istine i ostaje gluha na cjelinu, na Obuhvatno, a tim se gubi i sama bit filozofiranja.

„Filozofirati znači biti na putu“ (Karl Jaspers).